

การเกิดรัฐประหาร ๑๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐

การยื่นคำขาดของคณะทหารให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ลาออก

ภายหลังที่ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ประกาศให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และบุคคลสำคัญในคณะทหารกลุ่มหนึ่ง ประกอบด้วยพลโทถนอม กิตติขจร ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และแม่ทัพกองทัพภาคที่ ๑ พลตรีประภาส จารุเสถียร รองแม่ทัพภาคที่ ๑ และผู้บัญชาการกองพลที่ ๑ และพลอากาศโทเฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร ผู้บัญชาการกองบินยุทธการ พนจากตำแหน่งรัฐมนตรีเนื่องจากขอลาออกเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๐ แล้ว ในวันรุ่งขึ้นจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารบก ในฐานะผู้นำของคณะทหาร ก็ได้เรียกประชุมคณะทหาร ณ กองบัญชาการกองพลที่ ๑ โดยมีผู้เข้าประชุมรวม ๕๕ คน อาทิเช่น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พลโทถนอม กิตติขจร พลตรีประภาส จารุเสถียร พลจัตวาภุชงค์ สีวะรา รองผู้บัญชาการกองพลที่ ๑ พลอากาศโทเฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร ผู้บัญชาการกองบินยุทธการ พลเรือเอกหลวงชำนาญอรุณยุทธ ผู้ช่วยผู้บัญชาการกองเรือยุทธการ พลอากาศโทบุญชู จันทร์เบกษา ผู้บังคับการทหารอากาศ คอนเมือง พลตรีประเสริฐ รุจิระวงศ์ ผู้บัญชาการกองพลปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน และพลเอกสุทธิ สุทธิสารบรรณกร รองผู้บัญชาการทหารบก เป็นต้น ผลของการประชุมได้พิจารณาเห็นว่า เนื่องจาก "สถานการณ์ของบ้านเมืองตกอยู่ในภาวะเลวร้ายลงทุกขณะ และที่สำคัญก็คือรัฐบาลปล่อยให้กลุ่มคนและหนังสือพิมพ์บางฉบับแสดงพฤติกรรมหมิ่นพระบรมเดชานุภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยไปหาทางแก้ไขประชาชนส่วนใหญ่แสดงออกอย่างเห็นได้ชัดว่า ไม่พอใจการบริหารงานและไม่ต้องการรัฐบาลนี้ และทุกขณะเท่าที่เป็น ประชาชนต้องตกอยู่ภายใต้ความหวาดกลัวภัยมีคและอันตรายรอบคาน รวมทั้งการปราศจากซึ่งเสรีภาพภายใต้กฎหมาย" ดังนั้น "การที่สมาชิกประเภทที่ ๒ ฝ่ายทหารลาออกจากพรรคเสรีมนังคศิลา และเสนอแนะให้มีการปรับปรุงการบริหารราชการแผ่นดินเสียใหม่"^๑ จึง

^๑ หนังสือพิมพ์ "๒๕๐๐" ฉบับลงวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ หนึ่งหนังสือพิมพ์ "ไทรยวัน" ฉบับวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๐๐ กล่าววา "พลอากาศตรีณักรบ บินษรี เขารวมประชุมควย แต่ได้ถอนตัวออกเสียก่อนที่จะมีการลงมติ

^๒ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, การรัฐประหาร ๑๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐, แผ่นที่ ๒๑ หน้า ๓๕

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

เท่ากับ "เป็นการกระทำแทนประชาชนโดยส่วนรวม เป็นการกระทำที่ชอบด้วยเหตุผลแล้ว" และเมื่อ "รัฐบาลไปเห็นความปรารถนาดีของคณะทหาร โดยไปปฏิบัติตามเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขของประเทศชาติและประชาชน" คณะทหารก็จำเป็นต้องดำเนินการในขั้นต่อไป นั่นคือ คณะทหารโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มอบให้พลตรีประภาส จารุเสถียร แดงตอหนังสือพิมพ์ว่า "คณะทหารได้ลงมติจะยื่นคำขาดไปยังรัฐบาล" ^๕ ยังมีสาระสำคัญคือ

" สถานการณ์ในเมืองในขณะนี้เสื่อมโทรมลงทุกที รัฐบาลบริหารราชการแผ่นดินผิดพลาดจนคณะทหารซึ่งมีส่วนต้องรับผิดชอบในความเป็นอยู่ของประเทศชาติ ไม่อาจที่จะทนรวมคณะรัฐบาลชุดนี้ต่อไปได้

ประชาชนชาวไทย ได้คำหัตถ์เกี่ยวกับการบริหารของคณะรัฐบาล หนังสือพิมพ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ก็เสนอข่าวความบกพร่องของรัฐบาลอย่างกว้างขวาง ในที่ประชุมสาธารณะ ก็มีแต่เสียงตำหนิรัฐบาลอยู่ทั่วไป

รัฐบาลปล่อยให้มีการโฆษณา หมิ่นประมาทพระบรมเดชานุภาพอย่างเปิดเผย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้านได้เข้าชื้อกันเปิดอภิปรายทั่วไป ชี้ข้อบกพร่องของรัฐบาล และตำหนิการบริหารราชการที่เหลวไหลกลลลนนาประการ

รัฐบาลละทิ้งหน้าที่ที่มีอยู่ต่อประชาชน ปล่อยให้ชาวอีสานต้องประสบความทุกข์ยากแสนสาหัส

หลังการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ประชาชนได้เคลื่อนไหวคัดค้าน และประณามการเลือกตั้ง ที่เปื้อนอย่างสกปรกและผิดกฎหมายอย่างรุนแรง

ในระหว่างประกาศกฎอัยการศึก ประชาชนได้แสดงประชามติว่าไม่ชอบรัฐมนตรีบางคนในคณะรัฐบาล เรื่องนี้ นายกรัฐมนตรีก็ได้รับรายงานที่ผู้ควบคุมสถานการณ์

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

^๖ ทรายชื่อคณะทหารจำนวน ๕๕ คน ในภาคผนวก ทายวิทยานิพนธ์นี้

^๗ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เรื่องเดิม, แฟ้มที่ ๒๑, หน้า ๓๗ - ๓๘

^๘ ถูกเป็น "ประกาศภาวะฉุกเฉิน" ประกาศเมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ.๒๕๐๐

^๙ หมายถึงจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะ "ผู้บัญชาการฝ่ายทหาร" โดยการแต่งตั้งของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๐๐

ได้เสนอไปแล้ว แต่นายกรัฐมนตรีไม่ปฏิบัติตามมติมหาชน

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ คณะทหารจึงขอให้นายกรัฐมนตรีปฏิบัติดังนี้

๑. ให้นายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีชุดนี้ลาออกจากตำแหน่ง เพื่อให้รัฐสภาจัดตั้งคณะรัฐบาลชุดใหม่ขึ้นบริหารราชการแผ่นดินต่อไปตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ,

๒. ให้พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ลาออกจากตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ ทั้งนี้ ให้นายกรัฐมนตรีรับปฏิบัติโดยด่วน"

และในที่ประชุม "คณะทหาร" วันเดียวกันนี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้นำคณะทหารก็ได้แถลงย้ำต่อที่ประชุมว่า

" การที่สมาชิกประเภทที่ ๒ ประธาณาจะให้ให้มีการแก้ไขสถานการณ์เช่นนี้ก็เพราะตระหนักดีว่า ถ้าหยุดไม่ทำแล้ว ก็ไม่มีใครกล้ายื่นมือเข้ามาแก้ไข การกระทำครั้งนี้จึงเป็นการกระทำแทนประชาชน ไม่ใช่เพื่อส่วนตัว เพราะประชาชนก็หวังพึ่งสมาชิกประเภทที่ ๒ เท่านั้น ซึ่งจะถอยหลังไม่ได้ ถาถอย ก็หมายถึงประชาชนจะพลอยตายหมดด้วย "

ต่อคำถามของสมาชิกคณะทหารบางคนที่แสดงความขงใจว่า "หากจอมพล

ป. พิบูลสงคราม ไม่ยอมรับฟังหนังสือที่เรียกร้องไป อาจมีการใช้กำลังกันขึ้น จะแก้ปัญหาอันใดได้อย่างไร" ^{๑๐} เรื่องนี้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ชี้แจงว่า

" การปฏิบัติตามวิธีดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นการกระทำภายใน ก็เพราะไม่ปรารถนาจะให้เหตุการณ์รุนแรงถึงขั้นใช้กำลัง และจะพยายามหลีกเลี่ยงสถานการณ์เช่นนั้น ในขณะที่สมาชิกประเภทที่ ๒ ที่ลาออกกำลังได้รับความสนใจจากประชาชน จึงไม่ควรสร้างเหตุการณ์อันจะทำลายเกียรติประวัติของตนเอง แต่อย่างไรก็ดี คณะทหารได้กำหนดแผนการที่จะดำเนินการในเรื่องนี้ด้วยความสงบไว้เป็นขั้น ๆ แล้ว เพื่อสร้างเสริมการปกครองตามวิถีทางประชาธิปไตยให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป เว้นไว้แต่จะต้องป้องกันหรือระงับเหตุร้ายอันอาจมีผู้ก่อขึ้นก่อนเท่านั้น "

^{๑๐} หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เรื่องเก็บ, แฟ้มที่ ๒๑, หน้า ๓๘

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

ภายหลังเสร็จการประชุมแล้ว คณะทหารก็ได้มอบหมายให้พลตรีประเสริฐรัฐจิระวงศ์ ผู้บัญชาการทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งของคณะทหาร เป็นผู้นำ "มติยื่นคำขาด" ของคณะทหารดังกล่าว ไปมอบแก่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ณ ทำเนียบรัฐบาล และได้รับคำตอบว่า "จะตอบให้คณะทหารทราบภายใน ๔๘ ชั่วโมง"^{๑๓}

สำหรับพฤติการณ์ของคณะทหารและสมาชิกประเภทที่ ๒ ฝ่ายพลเรือนบางคนที่ได้กล่าวมา ในวันรุ่งขึ้น (๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐) หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ก็ได้เสนอข่าวและรายละเอียดเกี่ยวกับการประชุม^{๑๔} และในเรื่องนี้เมื่อหนังสือพิมพ์^{๑๕} ไปขอสัมภาษณ์ความคิดเห็นของนายควง อภัยวงศ์ ในฐานะหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้าน เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ นายควง อภัยวงศ์ กล่าวตอนหนึ่งว่า

" จอมพล ป. ไม่แคร์ต่อภาวะวิกฤติของบ้านเมืองขณะนี้ ค่อย ๆ อพยพออกประเภท ๒ ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้จังหวะ คณะทหาร และ ส.ส.ประเภท ๒ จะหยุดแค่นี้ไม่ได้เด็ดขาด ถ้าหยุดหรือถอย ก็หมายความว่าคิดตรงเป็นแถวทีเดียว จอมพล ป. เป็นอย่างไรมาก็คงเป็นอย่างนั้น ไม่วิตกว่ารัฐมนตรีของตัวใครจะลาออกไปบ้าง แต่ฉันก็อยู่ของ ฉันได้ต่อไป ... "^{๑๖}

และเห็นว่า "จอมพล ป. ตั้งมั่นได้ อาจจับคู่ที่ย่อนหลังตั้งขอหาเป็นขบถเอาได้"^{๑๗}

การตัดสินใจขั้นสุดท้ายของฝ่ายรัฐบาลและคณะทหาร

ทางฝ่ายรัฐบาล เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้รับมติคำขาดจากคณะทหารแล้ว ก็ได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นการด่วน เพื่อพิจารณามติคำขาดของคณะทหาร โดยเริ่มปีการประชุมเมื่อเวลา ๑๐.๐๐ น. และไปสิ้นสุดเมื่อเวลา ๑๔.๐๐ น. ซึ่งมติที่ประชุมคณะรัฐมนตรีในที่สุดได้ลงความเห็นว่ "ไม่มีเหตุผลอันใดที่รัฐบาลจะต้องลาออก เพราะการเข้าหรือออกนั้น

^{๑๓} ศรีพนม สิงห์ทอง, เรื่องเดิม, หน้า ๒๒๓

^{๑๔} ดู หนังสือพิมพ์สารเสรีรายวัน ฉบับวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๐๐

^{๑๕} หนังสือพิมพ์ "ไทรรายวัน" ฉบับวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน

ต้องให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญที่มีบัญญัติไว้" นอกจากนี้ประเด็นสำคัญยังได้มีการพิจารณากันว่า การยื่นคำขาดของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะทหาร อาจถือได้ว่าเป็นความผิดตามกฎหมาย ซึ่งมีข้อความบัญญัติไว้ในหมวด ๒ ว่าด้วยควมผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร ว่า

" ผู้ใดใช้กำลังประทุษร้าย หรือขู่เข็ญว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย เพื่อ

(๑) ล้มล้างหรือเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ

(๒) ล้มล้างอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร หรืออำนาจ

ตุลาการ แห่งรัฐธรรมนูญหรือให้ใช้อำนาจดังกล่าวแล้วไม่ได้หรือ

(๓) แยกแยกราชอาณาจักร หรือยึดอำนาจปกครองใน

ส่วนหนึ่งส่วนใดแห่งราชอาณาจักร

ผู้นั้นกระทำความผิดฐานเป็นกบฏ ต้องระวางโทษประหารชีวิต หรือ

จำคุกตลอดชีวิต "

แต่อย่างไรก็ตาม ก็ไม่สามารถจะดำเนินการจับกุมจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะทหารได้ เพราะกำลังทหารส่วนใหญ่เตรียมรับสถานการณ์ใด ๆ อยู่อย่างพร้อมพรอม และที่สำคัญก็คือ "การปฏิบัติการของคณะทหารครั้งนี้ นอกจากจะมีกำลังกองทัพสนับสนุนอยู่แล้ว ยังเป็นปฏิบัติการที่ประชาชนทั่วไปและหนังสือพิมพ์สนับสนุน จึงเป็นการยากที่รัฐบาลจะสั่งการอย่างใดลงไป"

สำหรับเรื่องอื่น ๆ ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีลงมติกัน

- ๑. พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ต้องลาออกทุกตำแหน่ง ทั้ง อธิบดีกรมประมวลราชการแผ่นดินด้วย
- ๒. ให้พลตำรวจเอกหลวงชาติตระการโกศล อธิบดีกรมมหาดไทย เป็นอธิบดีกรมตำรวจ
- ๓. ให้พลตำรวจตรีหลวงสนิทคุลยารักษ์ รองอธิบดีกรมประมวลราชการแผ่นดิน เป็นอธิบดีกรมประมวลราชการแผ่นดิน

๑๘ มาตรา ๑๑๓ แห่งประมวลกฎหมายอาญา
 ๑๙ ฉวย พิชัยสรัทต, เมื่อจอมพล ป. ลี้ภัย, (พระนคร : โรงพิมพ์พิบูลการพิมพ์, ๒๕๐๒), หน้า ๕๔๖
 ๒๐ หนังสือพิมพ์สารเสรีรายวัน, ฉบับวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๐๐
 ๒๑ อางใน ศรีพนม สิ่งทอง, เรื่องเคิม, หน้า ๒๒๑ - ๒๒๒

๔. ให้พ้นตำราจเอกขุนนครรัฐเขตต์ รองอธิบดีกรมมหาดไทย
เป็นอธิบดีกรมมหาดไทย

๕. จอมพลผืน ชูหะวัณ. โยมาประชุม คณะรัฐมนตรีให้พลตรี
ประมาณ อติเรกสาร บุตรเขย ไปบอกหาให้เลือกเอาระหว่างตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงเกษตรกับจเรทัพบกกว่า จะเอาตำแหน่งไหน

๖. จอมพลเรือหลวงยุทธศาสตร์โกศล แม่ทัพเรือ ลาออกจาก
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม เหลือแต่ตำแหน่งแม่ทัพเรือตำแหน่งเดียว

๗. จอมพลอากาศพื้น รัตนากาศ ฤทธาคนี ลาออกจากตำแหน่ง
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข เป็นแม่ทัพอากาศตำแหน่งเดียว

ในวันเดียวกันนั้น เมื่อเลิกประชุมแล้ว จอมพลอากาศพื้น รัตนากาศ ฤทธาคนี
ผู้บัญชาการทหารอากาศ และจอมพลเรือหลวงยุทธศาสตร์โกศล ผู้บัญชาการทหารเรือ ได้ร่วมกันให้
สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ โดยจอมพลอากาศพื้น รัตนากาศ ฤทธาคนี แถลงว่า "กองทัพอากาศจะไม่ยอม
ให้ไกรลัมรัฐบาลโดยฉิวิตีทางรัฐธรรมนูญ"^{๒๒} และในเรื่องนี้ "ใครเรียกประชุมนายทหารชั้นผู้ใหญ่
ของกองทัพอากาศ จากทุกหน่วยเป็นการภายใน เพื่อชี้แจงให้เป็นที่เข้าใจว่ากองทัพอากาศจะปฏิบัติ
ตามคำสั่งของรัฐบาลที่ขอมควยกฎหมายโดยเคร่งครัด จะไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่กระ
ทำต่อรัฐบาล โดยไม่ขอมควยฉิวิตีทางรัฐธรรมนูญเป็นอันขาด"^{๒๓} พร้อมกับชี้แจงควยว่า

" จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ขอมรับเงื่อนไขของคณะ
ทหารฝ่ายจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ยื่นคำขาดให้รัฐบาลปฏิบัติตามเพียงข้อเดียว ในจำนวน
ที่ยื่นไป ๒ ข้อ คือพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ขอมลาออกจากตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ
ลวนขอที่ให้คณะรัฐบาลลาออก เพื่อให้สภามุแทนชาวเสียดังตั้งคณะรัฐบาลใหม่นั้น จอมพล

ป. พิบูลสงคราม ปฏิเสธเค็ดขาด เพราะถือว่าเป็นการขับไล่อัฐบาลโดยฉิวิตีทางรัฐธรรมนูญ—
นุญ ซึ่งรัฐบาลขอมไม่ไค "^{๒๔}

^{๒๒} หนังสือพิมพ์ "๒๕๐๐", ฉบับวันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน

ส่วนจอมพลเรือหลวงยุทธศาสตร์โกศล ได้ชี้แจงว่า "กองทัพเรือได้มีคำสั่งให้ทหารเรือปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ โดยได้แถลงต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีในวันนั้นแล้ว และหลังจากนั้นก็ร่วมกันชี้แจงว่า

" ทุกสิ่งทุกอย่างจะกลับสู่สภาพปกติแล้ว เพราะได้ออกคำสั่งห้ามการเคลื่อนย้ายกำลังทุก ๆ ส่วน ทั้งทหารเรือ และทหารอากาศ แม้แต่การเติมน้ำมันเชื้อเพลิง การซ่อมยิงก็ห้าม เพราะเกรงว่าประชาชนจะเข้าใจผิด และเกิดความหวาดกลัว " ^{๒๕}

ต่อมา ในคืนวันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ รัฐบาลก็ได้ออกแถลงการณ์ทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยว่า

" บัดนี้ ทางรัฐบาลได้พิจารณาขอเรียกร้องของ ส.ส. ประเภทสองฝ่ายคณะทหาร ที่จะให้ลาออกจากรัฐบาลไปทั้งหมด เพราะในปัจจุบันนี้ รัฐบาลได้ปรับปรุงให้เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย และเสียงเรียกร้องของประชาชนอยู่แล้ว อาทิ เช่น ให้รัฐมนตรีถอนตัวออกจากกิจการฯ ซึ่งมีรัฐมนตรีถอนตัวออกไปแล้วถึง ๕ คน นอกจากนี้ก็ยังได้มีมติให้แยกข้าราชการประจำออกเสียจากราชการการเมืองตามวิถีแห่งประชาธิปไตย ส่วนขอเสนอที่จะให้ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ออกจากตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจนั้น ก็ปรากฏว่าเผ่าก็ได้ลาออกไปแล้ว ขอเสนอของคณะทหารเห็นว่า ควรตกไปด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงไม่มีเหตุผลอะไรที่จะต้องทำให้คณะรัฐบาลจำเป็นต้องลาออกไปทั้งหมด " ^{๒๖}

และยิ่งกว่านั้น ในวันต่อมา จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีก็ได้ให้สัมภาษณ์ต่อหนังสือพิมพ์ว่า ได้มีหนังสือไปยังจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะทหาร ซึ่งมีข้อความตอนหนึ่งว่า ^{๒๗}

" รัฐมนตรีทุกคนในคณะรัฐบาลพร้อมที่จะลาออก โดยขอให้คณะทหารแจ้งรายนามมา ส่วนจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีจะไม่ลาออก เพราะเห็น

^{๒๕} ศรีพนม สิงห์ทอง, เรื่องเดิม, หน้า ๒๒๒

^{๒๖} อางไน่ สงบ สุริยินทร์, ประวัติ ๑๑ นายกรัฐมนตรี, (พระนคร : โรงพิมพ์ประเสริฐอักษร, ๒๕๐๒), หน้า ๔๔ - ๔๕

^{๒๗} หนังสือพิมพ์สยามรัฐ, ฉบับวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐

ว่าจะทำให้กลายเป็นเรื่องยุ่งยาก เกี่ยวกับการถวายบังคมลา และการแถลงนโยบาย ขอความไว้วางใจต่อสภาผู้แทนใหม่อีก นอกจากนี้ขณะนี้เสด็จในกรมฯ รัฐมนตรีต่างประเทศ กำลังได้รับมอบหมายภารกิจสำคัญในองค์การสหประชาชาติ หากรัฐบาลลาออก ก็จะทำให้ต้องพลอยกระทบกระเทือนถึงภารกิจที่ทรงได้รับมอบหมายนั้น ขอสำคัญก็คือ ถ้านายกรัฐมนตรีลาออกเสีย บรรดากองทัพต่าง ๆ ขณะนี้ ก็หมดผู้เป็นสื่อกลาง ทำความเข้าใจกัน และอาจมีเหตุการณ์รุนแรงขึ้น "

พร้อมกับได้บอกไปถวายว่า ตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม "ใครจะพบกับจอมพลสฤษดิ์ ชนะรัชต์ สักครั้ง เพื่อเจรจาทำความเข้าใจกัน และหาทางแก้ไขสถานการณ์ขณะนี้ให้เป็นไปได้ด้วยความราบรื่น"^{๒๘}

เมื่อปรากฏว่าฝ่ายรัฐบาลคัดสินใจออกมาดังนี้ คณะทหารจึงได้เปิดการประชุม ณ กองบัญชาการกองพลที่ ๑ อีกครั้งหนึ่ง และในที่สุดก็เห็นพ้องต้องกันว่า การแก้ไขสถานการณ์อันเลวร้ายของบ้านเมืองโดยสันติวิธี คือเรียกกองโจรจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และคณะรัฐบาลลาออก เพื่อให้รัฐสภาชาวเสียดเลือกคณะรัฐบาลชุดใหม่ให้เขาทำหน้าที่บริหารประเทศนั้น ไม่อาจจะเป็นไปได้เสียแล้ว ดังนั้นจึงไม่มีทางอื่นใดที่จะทำได้ นอกจากจะต้องใช้กำลังเข้าทำการรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองประเทศจากรัฐบาล ดังเจตจำนงของมหาชนที่ได้แสดงออกในรูปของ "ประชามติ" อีกครั้งเมื่อตอนเย็นของวันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยเปิด "ไฮด์-ปาร์ก" มีการอภิปรายโจมตีและคำหิณีติเตียนการปฏิบัติงานซึ่งเต็มไปด้วยความบกพร่อง และไม่รับผิดชอบของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม หลังจากนั้นก็พากันเดินขบวนไปยังทำเนียบรัฐบาล "ตะโกนขับไล่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม" และเรียกร้อง "ให้ชวนคอ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์"^{๓๐} และในตอนกลางคืนของวันเดียวกันนั้น มหาชนก็รุกไปพบจอมพลสฤษดิ์ ชนะรัชต์ ณ บ้านพักสี่เสา เทเวศม์ เรียกร้องให้จอมพลสฤษดิ์ ชนะรัชต์ และคณะทหารเป็นผู้นำของประชาชน^{๓๑}

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน

^{๒๙} คุรายละเอียดใน หนังสือพิมพ์ พิมพ์ไทรรายวัน, ฉบับวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ หนังสือพิมพ์ ไทรรายวัน และสยามรัฐรายวัน, ฉบับวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน

^{๓๑} หนังสือพิมพ์สยามรัฐ, ฉบับวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐

ท่าการขับใจรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ออกไป ทั้งนี้เพื่อชาติและประชาชนที่สำคัญก็คือ เป็นการสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีพระประสงค์ให้จอมพลถนอม ชนวรรค์ และคณะทหารดำเนินการแก้ไขสถานการณ์ "อันวิฤทธิ" ของบ้านเมือง ให้กลับคืนสู่สภาพปรกติสุขและเป็นไปตามวิถีทางประชาธิปไตยต่อไป

วิกฤติการณ์ทางการเมืองและการเกิดรัฐประหาร

ในตอนเช้าของวันจันทร์ที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ คณะทหารได้ตอบรับภาวขอพบของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี แต่ได้ขอเปลี่ยนสถานที่นัดพบจากทำเนียบรัฐบาลตามความต้องการของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาเป็นหอประชุมกองทัพบก ทั้งนี้เพราะทหารเกรงว่าจอมพลถนอม ชนวรรค์ ในฐานะผู้นำของคณะทหารอาจถูกจอมพล ป. พิบูลสงคราม และฝ่ายรัฐบาลเล่นกลการเมืองแบบพลโทกาจ กาจสงคราม อัครองคมนตรีผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ตอบตกลงจะมาพบกับคณะทหารที่หอประชุมกองทัพบก เวลา ๑๐.๐๐ น. ครั้นถึงเวลานัด จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ติดต่อมายังคณะทหารว่า "ไม่สามารถจะมาพบได้ เพราะทราบว่ามีประชาชนมารอกันอยู่เป็นจำนวนมาก เกรงจะถูกประชาชนรุมทำร้าย จึงขอให้คณะทหารไปประชุมกันที่ทำเนียบรัฐบาลแทน" คณะทหารจึงตกลงไปตามคำเชิญของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ๓ ทำเนียบรัฐบาล "แต่ก็ไม่อาจตกลงอะไรกันได้ โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยืนยันไม่ยอมนำคณะรัฐบาลลาออกเด็ดขาด" ทางฝ่ายคณะทหารก็ตั้งมั่นกรานอยู่อย่างเดียว ก็ขอให้ เป็นไปตาม "มติกำขาด" ที่คณะทหารเสนอต่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม แล้ว และเร่งเร้าให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม รีบตัดสินใจ ในที่สุดจอมพล ป. พิบูลสงครามก็อ้างเอาพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้เขาเฝ้าเวลา ๑๑.๐๐ น. และกำหนดว่าจะให้คำตอบแก่คณะทหารในวันรุ่งขึ้น

^{๓๒} หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, การรัฐประหารไทย โดยคณะทหารเมื่อ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐, แฟ้มที่ ๑๓ ปีที่ ๕, หน้า ๔

^{๓๓} พลโทกาจ กาจสงคราม, ถูกจอมพล ป. พิบูลสงคราม เรียกตัวเข้าพบที่ทำเนียบรัฐบาล พอไปถึงก็ถูกพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ และพรรคพวกประมาณ ๒๐ คน คุมตัวและเนรเทศออกจากประเทศไทยไปอยู่ฮ่องกง เมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๓

^{๓๔} หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เรื่องเดิม, แฟ้มที่ ๒๑, หน้า ๖๑ - ๖๒

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖

เวลา ๑๓.๐๐ น. จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับออกมาจากการเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน ด้วยสีหน้าเคร่งเครียดและบึ้งตึง ไม่ยอมหยุดรถแจนหรือให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ซึ่งพากันไปรอพบดั่งที่เคยปฏิบัติมา ดังนั้นจึงเป็นที่เข้าใจของประชาชนทั่วไปในเวลานั้นว่า "การกราบบังคมทูลขอพระบรมราชโองการปลดจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ออกเสียจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก เพื่อทำจ่ายอำนาจบังคับบัญชาทหารที่มีอยู่ในเวลานั้นเสีย"^{๓๖} ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในการเข้าเฝ้า ครั้นนั้นจึงจะได้รับพระราชดำริไม่เห็นชอบจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนั้นในเวลาต่อมาประมาณ ๑๔.๓๐ น. จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้เรียกประชุมบุคคลสำคัญของคณะรัฐบาล และสมาชิกสภาผู้แทนประเภที่ ๑ ที่สังกัดพรรคเสรีมนังคศิลา ณ ที่ทำการพรรค "บ้านมนังคศิลา" และ

" ณ ที่ทำการ "หินอ่อน" นี้เอง ฝ่ายรัฐบาลก็เริ่มวางแผนที่จะกลับ

ลงมติให้ทำการจับกุมจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะทหาร ตามกฎหมายอาญามาตรา ๑๑๓ แผนการนี้ต่อมาได้แถลงหนังสือพิมพ์ว่า "ตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว"

แต่ความลับไม่มีในโลกฉันใด แผนกลับของรัฐบาลก็ปิดไว้ไม่อยู่ฉันนั้น คณะทหารเริ่มระแคะระคาย^{๓๗} แผนการนี้ว่า พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ไคมีคำสั่งว่า

"เริ่มดำเนินการ ๐๓ น. ตรง คืนนี้ (๑๗ ก.ย.)"

คำสั่งดังกล่าว ถูกส่งไปยังหน่วย "กลาตาย" ของตำรวจตระเวนชายแดน ให้รุกเข้ากรุงเทพฯ เป็นการด่วน"

^{๓๖} ปลาทอง (ประจวบ ทองอุไร), เรื่องเดิม, หน้า ๓๓๒

^{๓๗} หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เรื่องเดิม, แฟ้มที่ ๒๑ หน้า ๖๔ - ๖๕

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗

^{๓๙} คณะทหารได้รับรายงานจากเจ้าหน้าที่ทางฝ่ายสืบราชการลับทางทหารว่า "พรรคเสรีมนังคศิลา ประชุมปรึกษากันที่จะแก้ไขสถานการณ์ ด้วยการไล่กำลังตำรวจ เข้าทำการจับกุม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และสมาชิกประเภทที่ ๒ ฝ่ายทหาร ด้วยขอหมายค้นว่า คือคึกคึกกลางรัฐบาล" ดู ปลาทอง (ประจวบ ทองอุไร), เรื่องเดิม, หน้า ๓๓๓ -

เมื่อสถานการณ์เป็นเช่นนี้ ในตอนค่ำของวันเดียวกันนี้ (๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐) จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ตัดสินใจเรียกประชุมคณะทหาร ณ กองบัญชาการกองพลที่ ๑ เมื่อเวลา ๑๘.๐๐ น. มีผู้เข้าร่วมประชุมรวม ๒๓ คน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นบุคคลสำคัญ ๆ ของคณะทหาร และในภายหลังเรียกกันว่า "คณะเสนาธิการ" ของคณะรัฐประหาร ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยมีรายชื่อดังต่อไปนี้^{๕๐}

๑. พลตรีประภาส จารุเสถียร	๒. พลตรีประเสริฐ รุจิระวงศ์
๓. พลตรีเชษฐา นิมิบุตร	๔. พลอากาศโทบุญชู จันทร์เบกษา
๕. พลโทถนอม กิตติขจร	๖. พลตรีภุช ภูณกันต์
๗. พลจัตวาจำ เป็น จารุเสถียร	๘. พลจัตวากฤษณ สี่วะรา
๙. พลจัตวาจิตต์ สุนทานนท์	๑๐. พลโทจิตติ นาวิเสถียร
๑๑. พลอากาศโทเฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร	๑๒. พลตรีชลอ จารุกัลป์
๑๓. พลเรือเอกหลวงชำนาญอรุณยุทธ	๑๔. พลตรีพงษ์ ภูณกันต์
๑๕. จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	๑๖. พลเอกสุทธิ สุทธิสารวรรณกร
๑๗. พลเอกไสว ไสวแสนยากร	๑๘. พลตรีอราม เมนะคงคา
๑๙. พันเอกโชติ หิรัญย์รัฐติ	๒๐. พันเอกประจวบ สุนทรางกูร
๒๑. ม.ล.ปิ่นไทย มาลากุล	๒๒. นายกมล พหลโยธิน
๒๓. พลตรีวิชัย พงษ์อนันต์	

ในที่ประชุมนายทหารฝ่ายสืบราชการลับได้รายงานความเคลื่อนไหวของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ว่า "กำลังตำรวจมีการเคลื่อนไหวผิดสังเกต อาจมีเหตุร้ายเกิดขึ้นได้" ซึ่งคณะทหารก็ไม่อาจจะคาดการณ์เป็นอย่างอื่นไปได้ นอกจากจะลงความเห็นร่วมกันว่า "เป็นการเตรียมการของฝ่ายรัฐบาล ที่จะดำเนินการจับกุมคณะทหาร"^{๕๑}เป็นที่แน่นอน ดังนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะทหารจึงตกลงใจ "ทำการรัฐประหาร" โดยกำหนดจะดำเนินการคาบแผนที่ไควางไว้ในเวลา ๒๓.๐๐ น.^{๕๒} หลังจากนั้นคณะทหารก็แยกย้ายกันไปเตรียมการเพื่อลงมือปฏิบัติการ ซึ่งการปฏิบัติการพอสรุปได้ดังนี้

^{๕๐} The Bangkok Post, October, 10, 1957

^{๕๑} หนังสือพิมพ์ "พิมพ์ไทยรายวัน", ฉบับวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๐๐

กองทัพบก

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้บัญชาการทหารบก ได้มีคำสั่งไปยังพลตรี ประภาส จารุเสถียร รองแม่ทัพกองทัพภาคที่ ๑ ในฐานะผู้บัญชาการกองพลที่ ๑ ให้ส่งเคลื่อนกำลังทหารออกปฏิบัติการตามจุดต่าง ๆ ที่สำคัญ ๆ เช่น สถานีตำรวจที่ตั้งอยู่ในเขตทหาร สถานีวิทยุกระจายเสียง กรมประชาสัมพันธ์ โรงไฟฟ้าวัดเลียบ องค์การโทรศัพท์ และบริเวณสี่แยกของถนนสายสำคัญ ๆ ซึ่งก็สามารถยึดได้อย่างง่ายดายในเวลาต่อมา ขณะเดียวกันกองยานยนต์รถถังก็เข้าปฏิบัติการ โดยทำหน้าที่รักษาการณ์รอบบริเวณหอประชุมกองทัพบก และที่ตั้งกองบัญชาการ กองพลที่ ๑ ส่วนทางด้านเกียกกาย สะพานแดง และสถานีรถไฟบางซื่อ ซึ่งเป็นบริเวณที่มีหน่วยทหารหลายหน่วยทั้งทหารบกและทหารอากาศตั้งอยู่ กองพลเป็นใหญ่ต่อสู้อากาศยาน ซึ่งอยู่ในบังคับบัญชาของพลตรีประเสริฐ รุจิระวงษ์ ในฐานะผู้บัญชาการกองพล ก็ได้รับคำสั่งจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้ส่งหน่วยทหารรบออกปฏิบัติการ โดยกระจายกำลังเข้ายึดพื้นที่ตามจุดต่าง ๆ ตามแผนการที่ได้ออกกำหนดไว้ ซึ่งก็ปรากฏว่าเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

สำหรับปฏิบัติการของกองทัพบกหน่วยอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่จู่โจมเข้ายึดสถานที่สำคัญ ๆ ของฝ่ายรัฐบาล ซึ่งนอกจากทำเนียบรัฐบาลที่สามารถเข้ายึดได้โดยละม่อมแล้ว ก็ได้แก่

การเข้ายึดวังปารุสก์วัน^{๔๒}

สถานที่นี้มีความสำคัญเพราะเป็นที่ตั้งของบัญชาการตำรวจ หนึ่กที่เรียกได้ว่าเป็น "ชุมกำลัง" แห่งหนึ่งของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ ซึ่งได้เพียรพยายามอย่างที่สุดที่จะสร้างกิจการตำรวจ "ยุคอัศวินเผ่า" ของเขาให้เข้มแข็งและมีความยิ่งใหญ่ทัดเทียมกับกองทัพก ซึ่งอยู่ในบังคับบัญชาของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้ซึ่งพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ถือว่าเป็นคู่แข่งคนสำคัญทางการเมือง โดยมีคำขวัญของกิจการตำรวจของไทยในยุคนั้นว่า "ไม่มีอะไรภายในดวงอาทิตย์ที่ตำรวจไทยทำไม่ได้"^{๔๓} ดังนั้นในเวลา ๒๓.๐๐ น. พลจัตวาภุมณ สี่ระรา รองผู้บัญชาการกองพลที่ ๑ ซึ่งได้รับคำสั่งมอบหมายจากคณะทหารให้เป็นผู้ดำเนินการ โดยมีพันเอกเอื้อม จิระพงษ์ พันโทเอิบ แสงฤทธิ์ นายทหารแผนกวิชาการกอง

^{๔๒} หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เรื่องเกิมี, แฟ้มที่ ๒๑, หน้า ๖๘ - ๗๐

^{๔๓} อนันต์ เสนาชนันท์ และคณะ, เรื่องเกิมี, หน้า ๓๗

ผลที่ ๑ พันตรีเรือรังกิติ ชุมสารทูล และร้อยเอกทวีช เปล่งวิทยา เป็นผู้ร่วมปฏิบัติการ และ
 พรอมควยกำลังทหาร ร. ๑ พัน ๓ กับขบวนรถถึงคุ้มกันจำนวนหนึ่ง ก็เคลื่อนกำลังเข้าประชิด
 วังปารุสกวัน ครั้นไปถึงก็ลงมือทำการเข้าจู่โจมยึดกองบัญชาการตามแผน "ราเมศวร"^{๔๕} ของ
 กองทัพบกทันที ซึ่งก็สามารถยึดโค้วความเรียบร้อย และปราศจากการต่อสู้หรือขัดขวาง

การเข้ายึดกองปราบปรามสามยอด

กองปราบปรามสามยอด ถือได้ว่าเป็น "ชุมกำลังอันยิ่งใหญ่ที่สุด"^{๔๖}
 ของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เพราะที่นี้พร้อมไปกัวยอาวุธร้ายแรงนานาชนิด ทั้งยังมี
 หน่วยยานยนต์และที่สำคัญคือ "กำลังพลหน่วยกลาตาย"^{๔๗} ซึ่งกล่าวกันว่าพร้อมจะออกปฏิบัติการ
 ทันทีที่มีคำสั่ง โดยอยู่ในความรับผิดชอบและการบังคับบัญชาของ พันตำรวจเอกพันรังกิติ วิเศษภักดี
 อัครวิบูลย์ใจของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ในฐานะผู้บังคับการกองปราบปราม สำหรับที่นี้ผู้ที่ได้
 รับมอบหมายให้เป็นปฏิบัติการคือ ร้อยโทเชาวน์ กิจสุวรรณ นายทหารสารวัตรแห่งกองพันทหาร
 สารวัตร มณฑลทหารบกที่ ๑ ซึ่งรัฐดูทางในกองปราบปรามสามยอดก็ ได้ลงมือปฏิบัติการเมื่อเวลา
 ๒๖.๓๓ น.^{๔๘} โดยมีกำลังทหารสารวัตร ร่วมกับหน่วยรถถึง ประกอบด้วยรถถึงจำนวน ๒ คัน
 พอไปถึงข้างกองปราบปรามสามยอด ร้อยโทเชาวน์ กิจสุวรรณ ในฐานะผู้บังคับบัญชา ก็สั่งแบ่ง
 กำลังออกเป็น ๒ กอง กองแรกบุกขึ้นยึดทางด้านหน้า และอีกกองหนึ่งบุกเข้ายึดทางด้านหลัง
 ขณะเดียวกัน "รถถึงทั้ง ๒ คันก็ปรกเข้าจอดช่่ายกองปราบปราม ทางด้านหน้าทั้ง ๒ คัน รอ
 รถถึงลดปากกระบอกปืนในระดับตึกซึ่งหากปลดอยกระสุน กองปราบซึ่งเป็นตึกโอบอ้าก็จะหลายลงใน
 พริบตาเดียว"^{๔๙} ส่วนกำลังทหารสารวัตรเมื่อเข้าไปภายในกองปราบก็ตรงเข้ายึดกองบังคับการ
 ทำการควบคุมตำรวจหน่วยกลาตายและหน่วยตำรวจวิหุ ให้อยู่กับที่ ปลดอาวุธและบังคับให้วิหุ
 ไปเรียกรถวิหุที่กำลังปฏิบัติการอยู่ภายนอกให้กลับที่ต้ง อีกส่วนหนึ่งก็เข้ายึดคลังแสง การปฏิบัติ
 การเข้ายึดกองปราบปรามสามยอดจึงสำเร็จลงได้เมื่อเวลา ๒๕.๐๐ น.

^{๔๕} หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เรื่องเคิม, แฟ้มที่ ๒๑, หน้า ๖๘

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๐

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

การเข้ายึดที่ตั้งหน่วย ซี ขั้วพลาย

ในขณะที่เกี่ยวกับ กำลังทหารอีกหน่วยหนึ่งก็มุ่งตรงไปยังตึกบริษัท
สยามกอกการ หนาสนามกีฬาแห่งชาติ ที่ย่านชั้น ๖ เป็นที่ตั้งที่ทำการของหน่วย "ซี ขั้วพลาย"
หรือ "องค์การควบคุมและประสานงานกับรัฐบาลไทยทางกานกิจการตำรวจ" ของสหรัฐอเมริกา^{๔๘}
อเมริกา ที่สำคัญก็คือ องค์การนี้เป็น "สาขาหนึ่งของ" C.I.A. หรือ Central Intelligence
Agency อันเป็นองค์การสืบราชการลับที่มีอิทธิพลยิ่งของสหรัฐอเมริกา^{๕๐} เพื่อหน่วยปฏิบัติการ
การของทหารไปถึงเป็นเวลาดำเนินการที่เจ้าหน้าที่ของหน่วย ซี ขั้วพลาย กำลังดำเนินการเฝ้า
เอกสารสำคัญระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาบนคาบฟ้าของตึก อย่างไรก็ตามแม้จะ
ได้รับการชี้แจงวางควยการปิดกันทาง เขา แต่ในที่สุดทหารก็สามารถยึดได้สำเร็จ

กองทัพเรือ

พลเรือเอกหลวงชำนาญยุทธยุทธ ผู้บัญชาการกองเรือยุทธการ ก็ได้
ลงมือปฏิบัติการตามแผนที่ได้กำหนดไว้เมื่อเวลา ๒๓.๐๐ น. เริ่มต้นด้วยการมีคำสั่งให้กำลังทหาร
เรือจากกองเรือยุทธการ ซึ่งอยู่ในสังกัดกับบัญชา กระจายกำลังเข้าทำการยึด "เขตทหารเรือทุก
แห่ง"^{๕๑} ซึ่งก็สามารถทำการยึดและเข้าควบคุมสถานการณ์ไว้ได้ด้วยความเรียบร้อย

ในขณะที่เดียวกัน ก็ได้สั่งการให้เรือรบ ๒ ลำยึดท่าวาสุกรี และนำกำลัง
ทหารเรือขึ้นบกทำการยึดบริเวณวัดราชาธิวาส ทำการประสานงานกับกำลังจากกองทัพบก^{๕๒} ได้
เป็นที่เรียบร้อย หลังจากนั้นต่อมา ทหารกลาง "เรือรบหลายลำที่จอดนิ่งสงบอยู่ตามลำน้ำเจ้าพระ-
ยา ไม่มีการเคลื่อนไหว ย่างใด พอฟ้าสว่างเรือเปิดหัวสองลำก็ดำเสียงทหารเรือจากบางนาขึ้น
ทวารวดีกับร เข้าเสริมกำลังอีกหน่วยหนึ่ง"^{๕๓}

กองทัพอากาศ

พลอากาศโทบุญชู จันทร์เกษม ผู้บังคับการทหารอากาศกองเมือง และ

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

^{๕๑} สมบูรณ์ วรพงษ์, เรื่องเดิม, หน้า ๒๓

^{๕๒} สว่าง ลาภเหลือ, เรื่องเดิม, หน้า ๒๘๔

^{๕๓} สมบูรณ์ วรพงษ์, เรื่องเดิม, หน้า ๒๓

พลอากาศตรีเทพ เกษนุกี ซึ่งเป็นคนสำคัญในคณะทหาร^{๕๔} พร้อมด้วยกำลังทหารอากาศจากกอง
บังคับการทหารอากาศกองเมือง ได้ไปเชิญตัวจอมพลอากาศพื้น ณรนภากาศ ฤทธาคนี^{๕๕} ผู้บัญชา
การทหารอากาศ "ขณะอยู่บนสโมสรรทหารอากาศ พร้อมด้วยพลอากาศเอกทวี จุลทรัพย์ เสนาธิการ
ทหารอากาศ และถูกคุมตัวอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่ง ๘.๐๐ น. จึงถูกคุมตัวเขากองบัญชาการฝ่าย
ทหารพร้อมด้วยการคุมกันของสารวัตรทหารถึง ๘ คนรถ"^{๕๖}

ทางบ้านประชาชนในกรุงเทพฯและธนบุรี เมื่อได้รับทราบวาทะทหาร
ภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้กำลังเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูล
สงคราม โดยวิทยุกองทัพภาคใต้อ่านคำสั่งแถลงการณ์ ประกาศ คำสั่ง และรายงานข่าวให้ทราบเป็น
ระยะ ๆ จนกระทั่งเมื่อเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าทหารได้เข้ายึดพระนครได้ทุกตำบลแล้ว การตอบสนอง
ของประชาชนที่ได้แสดงออกมาก็คือ "ไม่ได้หวาดกลัวต่อกระสุนของการปฏิวัติครั้งนี้เลยทุกแห่งที่มี
รถเกราะ รถถังของทหารจอดอยู่ ประชาชนจะพากันไปหอมล้อมคู้อย่างใกล้ชิด เพราะพวกเขา
เหล่านั้นมั่นใจว่า ในเมื่อกำลังของทหารเข้ายึดครองแล้ว ก็ยอมไม่มีใครผู้ใดจะทำการชักขึ้นได้
เพราะมันเป็นความต้องการของประชาชน ที่อยากให้กำลังของทหารทำการปฏิวัติเช่นนี้มานานแล้ว
ก็ยอมไม่มีใครผู้ใดจะทำการชักขึ้นได้ เพราะมันเป็นความต้องการของประชาชนที่อยากให้กำลัง
ของทหารทำการปฏิวัติเช่นนี้มานานแล้ว คิ่่นนั้นทั้งคิ่่น วิทยุประกาศกองอยู่ทั้งคิ่่นและประชาชนผู
สนใจก็ไม่ยอมหลบหนีจน คงคอยฟังข่าวคราวการปฏิวัติครั้งนี้้อยู่ตลอดเวลาเช่นเดียวกัน"^{๕๗}

สำหรับเหตุการณ์ทั่ว ๆ ไปในจังหวัดต่าง ๆ ของส่วนภูมิภาค พลตรี
ประภาส จารุเสถียร ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งของคณะทหารในฐานะ "นายทหารคู่มือใจของ
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์"^{๕๘} ได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ข้อความตอนหนึ่งว่า^{๕๙}

^{๕๔} สว่าง ลานเหลือ, เรื่องเดิม, หน้า ๓๘๖

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

^{๕๖} สมบูรณ์ วรพงษ์, เรื่องเดิม, หน้า ๑๘

^{๕๗} หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เรื่องเดิม, แฟ้มที่ ๒๑, หน้า ๖๗

^{๕๘} หนังสือพิมพ์ พิมพ์ไทยรายวัน, ฉบับวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๐๐

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

" เหตุการณ์ทางคานต่างจังหวัดเรียบง่าย ไม่มีปฏิกิริยาใด ๆ " ส่วนปัญหาการยุบสภา พลตรีประภาส จารุเสถียร กล่าวว่า " ความเห็นส่วนตัวของผม อยู่กับการดูว่าเป็นสภาสम्मัญหรือไม่ว่า ทั้งนี้เราจะสังเกตได้จากมหานั่นเอง สำหรับสภานี้ นี้ ผลจากการเลือกตั้งสกปรกนั้นแหละ เป็นจุดสำคัญและจะถือเป็นเรื่องเพื่อนฝูงไม่ได้ เพราะประเทศชาติสำคัญกว่า "

ส่วนทางคานหนังสือพิมพ์ได้เสนอบทความไว้อีกตอนหนึ่งว่า ^{๖๐}

" บัดนี้ เหตุการณ์ที่เกือบจะนองเลือด ในการรอกอบกู้ประเทศชาติบ้านเมืองอันมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำ เกือบจะผ่านไปด้วยดีและไม่มีการเสียเลือดเนื้อแก้อย่างใดแล้ว แต่โฉมหน้ารัฐบาลใหม่จะเป็นไปคามความเรียกร้องของประชาชนหรือไม่ เป็นสิ่งที่ประชาชนจะต้องพิสูจน์ต่อไป แม้กระทั่งการเลือกตั้งที่จะเกิดขึ้น ในการตั้งรัฐบาลใหม่จะเป็นไปตามที่ประชาชนเกยวาคมนโนภาพในทางที่ถูกตองตาบระบอบประชาธิปไตยหรือไม่นั้น ก็ขึ้นอยู่กับประชาชนผู้รักในความเป็นประชาธิปไตยทั้งหลาย เพราะอำนาจอธิปไตยได้กลับคืนมาสู่กรรมสิทธิของประชาชน ผู้เป็นเจ้าของประเทศอีกครั้งหนึ่งแล้ว และขอให้ประชาธิปไตยที่ประชาชนเรียกร้องตองการมานานนักหนาแล้วนี้ จงอย่าเป็นเพียงแต่ชื่อและอนุสาวรีย์เท่านั้นเลย "

การเนรเทศพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์

เมื่อคณะทหารภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารบก พร้อมด้วยพลโทถนอม กิตติขจร แม่ทัพกองทัพบกที่ ๑ พลตรีประภาส จารุเสถียร รองแม่ทัพกองทัพบกที่ ๑ และผู้บัญชาการกองพลที่ ๑ พลตรีประเสริฐ รุจิระวงศ์ ผู้บัญชาการกองพลทหารปืนใหญ่คอสู่อากาศยาน และพลจัตวาภุณษ์ สีวะระ รองผู้บัญชาการกองพลที่ ๑ ร่วมกับนายทหารชั้นผู้ใหญ่ของกองทัพเรือคือ พลเรือเอกหลวงชำนาญอรุณยุทธ ผู้บัญชาการกองเรือยุทธการ พลอากาศโทบุญชู จันทรุเบกษา ผู้บังคับการทหารอากาศดอนเมือง และพลอากาศตรีเทพ เกษนุกี ได้ทำการรัฐประหารเขายึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาล อันมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้เรียบร้อยแล้ว และมีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตั้งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ทางวิทยุกระจายเสียงกองทัพกเมื่อเวลา ๒.๐๕ น. แล้ว จึงได้

^{๖๐} จดหมายเหตุแห่งชาติ, เรื่องเดิม, แผ่นที่ ๒๑, หน้า ๖๘

^{๖๑} สมบูรณ์ วรพงษ์, เรื่องเดิม, หน้า ๑๓

มีประกาศของคณะกรรมการในเวลาต่อมาให้บุคคลสำคัญ ๆ ของรัฐบาล อาทิเช่น จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารสูงสุด จอมพลเรือหลวงยุทธศาสตร์โกศล ผู้บัญชาการทหารเรือ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ และพลจัตวาวิชาชาย ชูณหะวัณ ผู้บังคับการโรงเรียนยานเกราะ ศูนย์การทหารม้า ไปรายงานตัวเพื่อรับความเข้าใจ ณ กองบัญชาการฝ่ายทหาร

สำหรับตัว พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ขณะที่เกิดการรัฐประหารเมื่อเวลา ๒๓.๐๐ น. นั้น กำลังนั่งหารืออยู่กับสองนายตำรวจคู่ใจคือ พันตำรวจเอกพันศักดิ์พิเศษศักดิ์ รองผู้บัญชาการตำรวจนครบาล และ พันตำรวจเอกพุ่ม บูรณสมภพ รองผู้บังคับการตำรวจสันติบาล ณ ภัตตาคารแห่งหนึ่งที่คลองไผ่สีโต^{๖๖} เพื่อรอเวลาดำเนินการจับกุมบุคคลสำคัญ ๆ ของคณะกรรมการที่ได้วางไว้แล้ว โดยกำหนดว่าจะลงมือทำการในตอนดึกของคืนเดียวกัน เวลา ๐๓.๐๐ น. แต่ถูกคณะกรรมการซึ่งได้ติดตามดูความเคลื่อนไหวของฝ่ายตำรวจจนทราบแผนการณแน่ชัด ตัดหน้าซึ่งทำรัฐประหารเสียก่อน โดยเริ่มลงมือทำการเมื่อเวลา ๒๓.๐๐ น. ดังนั้นเมื่อมีการประกาศให้ไปรายงานตัว พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ จึงตัดสินใจเขารายงานตัวต่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อเวลา ๓.๐๐ น. ณ กองบัญชาการผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร หอประชุมกองทัพบก

" อ้าวมาแล้วโว้ย จะเอาอย่างไรก็ว่ามา " จอมพลสฤษดิ์ ตอบว่า

" เผ่า ... ในที่สุดอ้าวก็ฆ่าลือไม่ลง แต่ลือพยายามจะฆ่าอ้าวอยู่

ตลอดเวลา ไปอยู่ต่างประเทศเสียเถอะ ประชาชนเขาไม่ต้องการลือแล้ว "

" ตกลง " พลตำรวจเอกเผ่า คอบ

สำหรับเหตุการณ์หลังจากนี้ ได้มีผู้บันทึกเรื่องราวไว้ตอนหนึ่งว่า^{๖๘}

" เมื่อได้ยินประกาศของคณะกรรมการให้ไปรายงานตัว พลตำรวจเอกเผ่า ก็นับว่าวิชาชายคนหนึ่งเหมือนกัน ถึงคราวแพ้กยอมรับความพ่ายแพ้น้อย่างหน้า

^{๖๖} สิงห์โต สุริยาอารักษ์, "จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์" ประวัติและดวงชาติ ๑๑ นายกรัฐมนตรี

เมืองไทย, (พระนคร : สำนักพิมพ์รวมสาส์น, ๒๕๑๕), หน้า ๒๑๑

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

^{๖๘} สว่าง ลานเหลือ, เรื่องเดิม, หน้า ๓๘๘ - ๓๘๒

ชั้นตาบาบ ไม่ใช่คันทุรังเพราะหากพลตำรวจเอกเผ่า คันทุรังจะพยายามชนะให้ได้
ใครจะรู้ว่าสงครามกลางเมืองที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์อาจเกิดขึ้น และไม่
นักวาทศิลป์ของชาติของประชาชนจะคงสูญเสียเท่าใด เพราะอาวุธของตำรวจ
นั่นว่ากันว่าเมื่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมาค้นพบมีประสิทธิภาพสูงยิ่ง "

๖๕
ต่อจากนั้นโดย "มติคณะทหารโทเนรเทศ" พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์
ก็ได้เดินทางออกจากประเทศไทยเมื่อเวลา ๑๔.๐๐ น. ของวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐
ด้วยสายการบิน K.L.M. ไปลงมี ร.ม.ต. เดียง ไชยกาล, ร.ม.ต. สวัสดิ์ คำประกอบ
พลตำรวจตรีละม้าย อุทยานานนท์ ส.ส. สมศักดิ์ ชมจันทร์ และ ส.ส. ร้อยตำรวจโทสุรียนโร
รวมทั้งพลจัตวาวิชาชาย ชูณหะวัณ มุ่งไปยังประเทศสวีตเซอร์แลนด์ ณ ที่นั้น ก่อนที่จะจบชีวิต
ไปจากโลก พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ก็ได้ให้มรดกทางการเมืองแก่ประชาชนคนไทย ด้วย
การให้นายชิต วิภาสวัช สัมภาษณ์เรื่องราวทางการเมืองของไทยที่พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์
เกี่ยวข้องในระบอบที่ยังมีอำนาจอยู่ ซึ่งได้กล่าวถึงความไม่เป็นโล้เป็นพายของรัฐบาลชุด จอมพล
ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งปรากฏอยู่เสมอ ๆ ตลอดเวลาที่ได้ร่วมงานในคณะรัฐมนตรี
ตอนหนึ่งว่า

" จอมพล ป. ตอนนั้นท่านก็หาว่าผมมีอิทธิพลคิดจะล้มล้างท่าน
พวกในคณะรัฐมนตรีก็ทำงานเหมือนกับจะให้พ้นไปวัน ๆ บางวันก็เข้าประชุมกัน
โดยไม่ได้อ่านระเบียบวาระการประชุมเสียด้วยซ้ำ พร้อมกับยกตัวอย่างว่า ในการ
ประชุมคราวหนึ่งมีรายงานเสนอขอปลดอธิบดีผู้พิพากษาคนหนึ่ง โดยกระทรวงยุติ
ธรรมสมัยนั้นเป็นผู้เสนอ และในขณะเดียวกันก็มีการเสนอขึ้นเงินเดือนให้ผู้พิพากษา
คนเดียวกันนั้นต่อคณะรัฐมนตรีด้วย ซึ่งพอผ่านเรื่องเสร็จไปแล้ว ก็เลิกประชุมกันเลย
โดยไม่มีมีการพิจารณาเรื่องปลด และว่าตัวนายพลเองได้ทวงขึ้น สมาชิกในคณะรัฐมนตรี
หลายคนจึงร้องเอะอะขึ้นว่า "มีเสนอมาควยรี?" นี่แสดงว่าไม่ได้อ่านแม้กระทั่ง
ระเบียบวาระ นายพลเผ่าว่า ... เมื่อถูกถามว่า "แล้วที่มีการฆ่าแกงกันอยู่หลาย
รายนั้นเล่าเป็นความผิดของใคร ?"

๖๕ หนังสือพิมพ์ "พิมพ์ไทย", ฉบับวันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐

" ผู้ใหญ่มันสั่ง " เว่าว และเมื่อข้าพเจ้าคาดคิดว่าผู้ใหญ่ที่วานั้น
 นะใคร ? นายพลยิม ๆ แต่ไม่ใ้ให้คำตอบตรง ๆ หากแต่กล่าววว่า

" ตอนนั้น มีเหตุผลในเรื่องการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็น
 หลักเกณฑ์ " ^{๖๖}

การเดินทางออกนอกประเทศของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ส่วนจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ผู้ซึ่งก้าวขึ้นสู่การมีอำนาจทาง
 การเมืองด้วยการทำการปฏิวัติรัฐประหารหลายครั้ง นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ
 วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา นอกจากนั้นยังเป็นผู้สร้างพฤติกกรรม " สมประชาตประ-
 ชาชน " ด้วยการส่งคณะทหารไปบังคับบัญชากอง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีโดยการเลือกตั้งของประ-
 ชาชนออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๑ และพฤติกกรรมการเลือกตั้งสกปรก เมื่อ
 ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ ซึ่งจักได้ว่าเป็นงานชิ้นสุดท้ายที่ส่งมอบในเวลาต่อมาทำให้กองทัพ
 อานาจลงโดยการรัฐประหารเมื่อ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ในขณะที่คณะทหารเคลื่อนกำลังออก
 ทำการรัฐประหาร จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้รับรายงานจากคนสนิทให้ทราบถึงสถานการณ์
 และโดยทันทีก็ตัดสินใจเดินทางออกนอกประเทศ^{๖๗} พร้อมด้วยผู้ติดตามคือ นายฉาย วิโรจน์ศิริ เลขานุ-
 การนายกรัฐมนตรี และพันตำรวจโทชุมพล โลหะชาละ ได้มุ่งไปตามถนนสุขุมวิทและถึงจังหวัดตราด
 เมื่อเวลา ๑๑.๓๐ น.^{๖๘} ในเวลาเดียวกันนี้ ณ กองบัญชาการผู้รักษาพระนคร หอประชุมกองทัพ
 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์เกี่ยวกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีข้อความตอน
 หนึ่งว่า ^{๖๘}

" จอมพล ป. พิบูลสงคราม หายไปไหนผมไม่รู้ อยากพบท่านเหลือเกิน
 ้วยความเคารพและความจริงใจ ผมเองไม่ได้ยินดีในการกระทำครั้งนี้ แม้จะลงไป
 ตามมติมหาชนและรู้สึกเสียใจที่กองทำให้เพื่อนฝูงหลายคนแสดงใจ ผมไม่มีเจตนาอย่างอื่น
 นอกจากเงื่อนไข ๒ ข้อ ให้รัฐบาลลาออก และให้เผ่าพันตำแหน่งอธิบดีตำรวจตามเสียง

^{๖๖} จิต วิภาสธวัธ, เผ่าสารภาพ, (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, ๒๕๐๓), หน้า ๕๗๕ - ๕๘๐

^{๖๗} พิมพ์ไทยรายวัน, ฉบับวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๐๐

^{๖๘} หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เรื่องเดิม, แผ่นที่ ๒๕๐๐/บ.๔.๒ ปีที่ ๒, หน้า ๓๑

เรียกรองเท่านั้น ทั้งประชาชนและหนังสือพิมพ์ ก็สนับสนุนไม่ยอมให้ผมถอย ผมก็ทำคาม
แล้ว ผู้ที่มาพบผมผมก็ไม่ได้ทำอันตรายใครเลย เรากันไทยด้วยกัน สำหรับจอมพล ป.
พิบูลสงคราม ผมก็ไม่ได้คิดคามแล้วทุกวิถีทาง คุณอนันต์ ลูกชายท่านก็ชอบผม ผมก็ยินดี
เพราะต้องการให้ท่านกลับ เพื่อจะได้เทออดหนุนในฐานะที่ท่านทำประโยชน์ต่อชาติ ที่ท่าน
เสียไปบ้างเพราะหลงเชื่อคำคนดีไปบ้างเท่านั้น จากการติดตามข่าวของท่านปรากฏ
ว่า เมื่อเวลา ๒๔.๐๐ น. (๑๖ กันยายน) ทราบว่าท่านขับรถ "จันเคอร์เบิร์ต" ผ่าน
สะพานข้ามแม่น้ำบางปะกงไปแล้ว เมื่อตะกั้นนี้เอง (เวลา ๑๑.๓๐ น. ผมได้รับรายงาน
ว่าท่านอยู่ที่จังหวัดตราดกับคุณฉาย เลขาธิการ และจะเข้าเขมร ผมคิดว่าจะไปกันใหญ่
เสียแล้ว ผมอยากพบท่านเพื่อขออภัย และนำเสียค่ายถ้าเราจะเสียกันคือของชาติไป "

ต่อจากนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็เข้าไปยังประเทศกัมพูชา และเดินทาง
ทางต่อไปยังประเทศญี่ปุ่น พำนักอยู่ที่นั่น และถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๐๓
เป็นอันว่าจบสิ้นชีวิตนักการเมืองผู้ยิ่งใหญ่ของไทย ผู้ซึ่งได้สร้างรอยทาง ให้แก่ความเป็นประชา-
ธิปไตยของชาติ ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ด้วยพฤติกรรมอันน่าอับอายและเศร้าใจ
หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "การจัดตั้งศาลพิเศษ" เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ พ.ศ. ๒๔๙๘ และ
พ.ศ. ๒๔๘๒ และเรื่องอื่น ๆ ทั้งที่โลกกล่าวมาแล้วอีกด้วย

ประกาศเรื่องการใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ในตอนกลางคืนของวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ เวลาประมาณ ๒๑.๐๐ น.
ณ หอประชุมกองทัพบก คณะทหารก็ได้เปิดให้มีการประชุม โดยมีข้าราชการพลเรือนชั้นผู้ใหญ่ และ
บรรดาผู้เขยวชาญทางกานกฎหมาย รวมทั้ง พลโทกาจ กาจสงคราม "อธิการัฐประหารชั้นผู้ใหญ่"
เข้าร่วมประชุมกับ "คณะทหาร" ความคำเชิญทั้งนี้ โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้รักษาพระนครฝ่าย
ทหาร มีความประสงค์จะขอความคิดเห็นในการจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ เพื่อให้ถูกต้องตามวิถีทางของ
รัฐธรรมนูญ และเพื่อขอความเห็นในเรื่อง "สมควรจะยุบสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่?" ด้วย แต่
รายละเอียดในเรื่องนี้ไม่เป็นที่เปิดเผย นอกจากคำให้สัมภาษณ์ของพลตรีประภาส จารุเสถียร
ซึ่งกล่าวแต่เพียงว่า "การจะยุบสภา หรือไม่ ? ต้องขึ้นอยู่กับว่า เป็นสภาสम्मรณหรือไม หนึ่ง

๒๕
หนังสือพิมพ์ "พิมพ์ไทยรายวัน", ฉบับวันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐

อาจจะสังเกตได้จากมหาชนนั่นเอง" อย่างไรก็ตาม ต่อมาในวันรุ่งขึ้นก็ได้มีประกาศเรื่องการใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยออกมาว่า

ประกาศ

เรื่อง การใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐

เป็นปีที่ ๑๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ได้นำความกราบบังคมทูลถึงการใช้นิติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ให้เป็นไปตามความควรแก่สถานการณ์ และทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วย จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ เพื่อให้การเป็นไปตามที่ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ได้นำความกราบบังคมทูล ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๘๕ ให้คงใช้บังคับต่อไปภายใต้เงื่อนไขดังนี้

(ก) ให้สมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนราษฎร ของสมาชิกประเภทที่ ๑ และประเภทที่ ๒ สิ้นสุดลงในวันประกาศพระบรมราชโองการนี้

(ข) ให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ ๑ ภายใน เก้าสิบวัน นับแต่วันประกาศพระบรมราชโองการนี้

(ค) จะใดทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ ๒ จากบุคคลที่ทรงเห็นสมควร มีจำนวนไม่เกินหนึ่งร้อยยี่สิบสามนาย ในวันและภายหลังจากวันประกาศพระบรมราชโองการนี้

ในระหว่างที่สมาชิกประเภทที่ ๑ ยังไม่ได้เข้ารับหน้าที่ ให้สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกประเภทที่ ๒ ไปพลางก่อน

(ง) ก่อนที่จะได้มีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีเข้าบริหารราชการแผ่นดิน ให้เป็นหน้าที่ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

ข้อ ๒ พระบรมราชโองการนี้ ไม่กระทบกระเทือนระยะเวลาที่ได้ดำเนินมาแล้วตามมาตรา ๑๑๕ และมาตรา ๑๑๖

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ส. ๒ ๒๖ ธันวาคม

ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ๓๑

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวคำปราศรัยอำลาประชาชน

ต่อมาในวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อกำลาถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร และภายหลังที่ทรงมีพระบรมราชานุญาตแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้นำหนังสือมอบหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินของกองบัญชาการผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ให้แก่คณะรัฐมนตรีอันมีนายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเพิ่งได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินตามวิถีทางรัฐธรรมนูญต่อไป

พร้อมกันนั้นก็ได้กล่าวยืนยันไว้ด้วยว่า "คณะทหารพร้อมที่จะรับใช้ประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญ และรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และเสียสละ เพื่อรักษาเอกราชอธิปไตยของชาติไทยยืนยงคงอยู่ชั่วกาลนิรันดร"

หลังจากนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้กล่าวคำปราศรัยอำลาประชาชน
ความว่า

๓๑ ราชกิจจานุเบกษา, เล่าที่ ๓๔, ตอนที่ ๓๔ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐,

หน้า ๒ - ๓

๓๒ มนัญญุ บริสุทธิ์, เรื่องเกม, หน้า ๑๕๐

๓๓ หนังสือพิมพ์ "สยามรัฐรายวัน", ฉบับวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐

๓๔ เรื่องเดียวกัน

คำปราศรัย

พี่น้องประชาชนทั้งหลาย

เมื่อคราวเลิกประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในเดือนมีนาคม ๒๕๐๐ ในฐานะผู้บัญชาการฝ่ายทหาร ข้าพเจ้าได้กล่าวคำอำลาประชาชนโดยปฏิญาณว่า การใดเป็นประโยชน์สุขต่อประเทศชาติ และพี่น้องชาวไทย แม้การนั้นจะต้องเสี่ยงชีวิตเข้าปฏิบัติก็ยินดีจะรับทำตามคำเรียกร้อง ด้วยความเต็มใจทุกประการนั้น บัดนี้ข้าพเจ้าก็ได้ปฏิบัติตามที่ตามคำปฏิญาณโดยครบถ้วนแล้ว และก่อนจะพ้นจากหน้าที่ จึงขอถือโอกาสชี้แจงให้พี่น้องประชาชนทราบ เป็นการยืนยันอีกครั้งหนึ่งว่า ในส่วนตัวก็ คณะทหารที่ร่วมดำเนินปฏิบัติด้วยกันมา ก็มิได้มีจุดหมายทะเยอทะยานใฝ่สูงเป็นส่วนตัว และมีใฝ่มีเจตนารายตอผู้หนึ่งผู้ใด โดยเฉพาะที่ใดกระทำไม่ได้ เพราะเห็นแก่ความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชนเป็นหลักสำคัญ

ฉะนั้น การที่มีผู้กรุณาเรียกร้องให้ข้าพเจ้าเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นั้น ก็ขอยืนยันว่าที่ใดกระทำการครั้งนี้ มิได้มุ่งหมายที่จะช่วงชิงอำนาจจากผู้อื่นเพื่อเข้าครองตำแหน่งนั้นเสียเอง ข้าพเจ้าขอปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเรียกร้องของพี่น้องประชาชน ที่จะให้ปลดเปลื้องขจัดปิดเป่าความเดือดร้อนทุกข์ยากของประชาราษฎร์ทั้งปวง จึงไม่สามารถที่จะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ เมื่อเป็นทหารก็สมัครอย่างยิ่งที่จะรับใช้ประชาชนในทางทหารเท่านั้น

และพร้อมกันนี้ ข้าพเจ้าก็รู้สึกเสียใจเป็นอันมาก ที่มีอาจารย์สนองความต้องการของพี่น้องประชาชนที่รักของข้าพเจ้าในครั้งนี้ได้ อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้ายังเป็นคนของประชาชนอยู่ตลอดไป และพอใจที่จะรับใช้ท่านทั้งหลายในเรื่องที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของข้าพเจ้า

จอมพล ส. ธนะรัชต์

วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๐๐